

УДК 39(477)

**ВИВЧЕННЯ ШКІРЯНОГО КУСТАРНОГО ПРОМИСЛУ
УКРАЇНЦІВ СЕРЕДНЬОЇ НАДДНІПРЯНЩИНИ
КІНЦЯ ХІХ – ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТОЛІТТЯ ДОСЛІДНИКАМИ
РАДЯНСЬКОГО ТА СУЧАСНОГО ПЕРІОДІВ**

Оксана СЕМЕНОВА

аспірантка НДІУ

***Анотація.** У статті висвітлюється питання вивчення шкіряного кустарного промислу кінця ХІХ – першої половини ХХ ст. на території Середньої Наддніпрянщини дослідниками радянського (1917 – 1991 рр.) та сучасного (з 1991 р. до сьогодні) періодів.*

***Ключові слова:** шкіряний кустарний промисел, історіографічні дослідження, радянський період, сучасний період, етнографічні дослідження.*

**ИЗУЧЕНИЕ КОЖЕВЕННОГО КУСТАРНОГО ПРОМЫСЛА
УКРАИНЦЕВ СРЕДНЕГО ПОДНЕПРОВЬЯ
КОНЦА ХІХ – ПЕРВОЙ ПОЛОВИНЫ ХХ ВЕКА
УЧЕНЫМИ СОВЕТСКОГО И СОВРЕМЕННОГО ПЕРИОДОВ**

Оксана СЕМЕНОВА

аспірантка НИИУ

***Аннотация.** В статье освещается вопрос изучения кожевенного кустарного промысла конца ХІХ – начала ХХ вв. на территории Среднего Поднепровья учеными советского и современного периодов.*

***Ключевые слова:** кожевенный кустарный промысел, историографические исследования, советский период, современный период, этнографические исследования.*

**STUDY OF TANNING HANDICRAFT INDUSTRY
OF THE LATE XIX – FIRST HALF OF THE XXTH CENTURIES
MIDDLE OVERDNIPRO LAND UKRAINIANS
DURING THE SOVIET AND MODERN PERIODS**

Oksana SEMENOVA

Post-graduate student of RIUS

***Annotation.** The article considers the problem of study of tanning handicraft industry of the Middle Overdnipro Land at the end of the 19th – first half of the 20th centuries during the Soviet (1917 – 1991) and modern (from 1991 till today) periods.*

***Key words:** tanning handicraft industry, historiographic researches, Soviet period, modern period, ethnographic researches.*

Шкіряний кустарний промисел мав важливе значення в житті українців, оскільки забезпечував їх верхнім хутряним та шкіряним одягом, взуттям, іншими виробами господарського призначення. Характерною особливістю промислу було його паралельне функціонування разом із сільськогосподарськими роботами, а в північних малородючих губерніях (наприклад, Чернігівській) заняття цим видом промислу часто становило єдине джерело доходів малоземельних та безземельних селян. З часом промислове виробництво шкіри поступово витіснило дрібне домашнє виробництво, однак і досі (приміром, у м. Василькові Київської області) окремі кустарі-одинаки продовжують виробляти шкіри кустарним способом.

Літературу про кустарну обробку шкіри та хутра і виготовлення з них одягу та взуття можна умовно поділити на три періоди: дорадянський (1850 – 1917 рр.), радянський (1917 – 1991 рр.), сучасний (з 1991 р.).

У даній статті автор ставить за мету розглянути питання вивчення шкіряного кустарного промислу українців Середньої Наддніпрянщини кінця XIX – першої половини XX ст. дослідниками радянського та сучасного періодів.

Нами було з'ясовано, що вивченням шкіряного кустарного промислу в дорадянський період займалися статисти, службовці міністерств та відомств, економісти, члени наукових товариств, любителі української старовини, представники сільської інтелігенції (вчителі, священники та ін.). Зібраний у цей період матеріал містить обширні фактичні і статистичні, а також описові відомості з географії (територія розповсюдження, найбільші осередки) промислу, загальну

характеристику промислу (технологія вироблення шкір та овчин, пошиття хутряного і шкіряного одягу та взуття, асортимент виробів, знаряддя праці), розкриття економічного підґрунтя промислу (тривалість робочого дня, оплата праці, поєднання з сільськогосподарськими роботами), опис умов праці кустарів (санітарно-гігієнічні умови, культура повсякдення) тощо. В другій половині XIX – на початку XX ст. питання дослідження розвитку промислу та його підтримки розглядалося на державному рівні. Це обумовило появу великої кількості як фахових, так і непрофесійних досліджень різних видів шкіряного кустарного промислу (чинбарства, кушнірства, лимарства, шевства) [43].

Встановлення радянської влади в українському селі призвело до насильницької зміни традиційного побуту і життя селянства. Заперечуючи приватну власність, одноосібне володіння та майнове розшарування, уряд прагнув перетворити осередки кустарного шкіряного промислу на центри фабрично-заводської промисловості. Обробка шкір і виготовлення з неї виробів господарського та побутового призначення, що впродовж віків існували у формі дрібного домашнього виробництва, поступово переходили під контроль державної влади. Короткочасне піднесення кустарних промислів спостерігається в період непу, коли зруйноване після Першої світової та громадянської воєн народне господарство країни не могло забезпечити потреби армії та населення у теплому одязі, взутті, кінській збруї, і уряд змушений був піти на поступки дрібним товаровиробникам шляхом зменшення податків, вигідних умов кредитування тощо. В цей час з'являються праці, спрямовані

на з'ясування стану розвитку кустарних промислів та їх значення в системі народного господарства. Так, О. Рибніков у своїх дослідженнях подає узагальнені статистичні відомості про дрібну промисловість Російської імперії до Першої світової війни [41, 42]. У низці видань розглядаються питання кооперування та кредитування кустарів, їх професійної освіти, географічного розподілу, кількісного складу. Такі дослідження присвячені як тенденціям розвитку в 20-х – 30-х роках ХХ ст. кустарної промисловості загалом [4, 5, 21, 36, 48], так і кустарної шкіряної промисловості зокрема. Серед дослідників шкіряного виробництва слід відзначити Г. Поварніна, який представив загальну характеристику кустарної шкіряної промисловості до початку ХХ ст., зокрема технологію виробництва, інструменти, особливості вироблення різних видів шкір, стан розвитку дрібних шкіряних підприємств, залучення до виробництва жінок та дітей [38], а також був автором вузькогалузевих публікацій [39].

Після Великої Вітчизняної війни дрібне домашнє виробництво, в тому числі шкіряне, розглядалося у виданнях з історії економіки та промисловості УРСР [29, 30] та СРСР [22, 23], зокрема, питання функціонування дрібних шкіряних підприємств на території України: їх кількість, місця найбільшої концентрації, об'єм виробленої продукції, використання найманої праці, заробіток кустарів від початку ХVIII ст. до початку ХХ ст., тобто періоду одержавлення дрібних домашніх виробництв. Деякі питання розвитку державної шкіряної промисловості на Україні висвітлювалися як в окремих

публікаціях [40], так і в спеціалізованих дослідженнях, наприклад, В. Волков [7] розглядає створення державних шкіряних фабрик та заводів шляхом націоналізації середніх та крупних виробництв, аналізує темпи розвитку шкіряної промисловості з 1917 р., вдосконалення технології виробництва, створення бази екстрактної сировини, підвищення продуктивності праці тощо.

Шкіряна кустарна промисловість та її вироби становили науковий інтерес не лише для вчених-істориків, статистів, економістів, але й для етнологів. Визначні етнологи кінця ХІХ – початку ХХ ст. Д. Зеленін та Хв. Вовк у своїх дослідженнях розглядали побутування різних народних ремесел та промислів (у тому числі домашнього шкіряного виробництва) на території України від найдавніших часів. В. Зеленін у порівняльному аспекті розкриває особливості вироблення шкіри та овчин, пояснює етимологію слів, пов'язаних з чинбарським та шевським промислом у різних східнослов'янських народів, здійснює порівняльний аналіз регіональних особливостей найменувань та крою чоловічих хутряних верхніх головних уборів, шкіряного взуття, верхнього хутряного одягу [14]. Хв. Вовк подає лише фрагментарні відомості про верхній хутряний одяг та чоловічі головні убори [6].

Науковий інтерес становлять також поодинокі етнографічні дослідження матеріальної культури українців, завдяки яким можна відтворити картини побутового життя в сільській місцевості на початку ХХ ст., а саме особливості роботи шкіряників та шевців, види шкіряного одягу та взуття, використання їх у народній обрядовості тощо [13, 20].

Велике значення для комплексного дослідження шкіряного кустарного виробництва має вивчення його асортименту, зокрема хутряного (кожухів, чоловічих шапок, рукавиць) та шкіряного (взуття, ременів) одягу. Варто зазначити, що Середня Наддніпрянщина становила ядро формування української нації, а отже, народне вбрання Київської, Чернігівської та Полтавської губерній кінця XIX ст. лягло в основу національного традиційного українського одягу. Описи народного вбрання українців можемо знайти у ґрунтовному виданні «Восточнославянский этнографический сборник» [8], де автор розділу «Народная одежда русских, украинцев и белорусов в XIX – начале XX вв.» Г. Маслова подає загальну характеристику одягу українців, росіян та білорусів, у порівняльному аспекті аналізує чоловічий та жіночий хутряний та шкіряний одяг, взуття, шкіряні аксесуари тощо.

Детальні дослідження українського традиційного вбрання, в тому числі хутряного та шкіряного одягу та взуття, шкіряних аксесуарів, зробили такі дослідники радянського періоду, як Г. Маслова [25], К. Стамеров [44], К. Матейко [26, 27] Т. Ніколаєва [31 – 34], О. Косміна [17], Г. Стельмащук [45]. Так, Г. Маслова описує український одяг у порівнянні з російським та білоруським національним вбранням, підкреслюючи його самобутність та оригінальність. К. Матейко аналізує історію вивчення українського народного одягу, розглядає комплекти одягу різних етнографічних регіонів України, досліджує функцію одягу з хутра у весільній обрядовості. Т. Ніколаєва подає детальний опис деяких елементів народного одягу Київщини, акцентуючи увагу на їх локальних

особливостях. Дослідниця розглядає регіональні комплекси традиційного українського одягу, в тому числі Середньої Наддніпрянщини, характеризує особливості їх крою, декорування, принципи художнього оформлення. Зустрічаються і поодинокі публікації, присвячені хутряному одягу, зокрема, в статті Ф. Пармона [37] розглядаються особливості крою та побутування різних видів верхнього одягу з нагольної овчини у східних, західних, південних слов'ян та їх сусідів: естонців, угорців, румун, молдаван.

Окремо відзначимо ґрунтовне етнографічне довідкове видання «Українська минувшина», в якому автори розділу «Ремесла й промисли» В. Горленко та О. Боряк, а також розділу «Національне вбрання» Т. Ніколаєва та Г. Щербій розглядають різновиди шкіряного кустарного виробництва, описують технологію вироблення шкір та овчин, інструменти, зазначають асортимент виробів зі шкіри та хутра, особливості їх крою та шиття, декорування в зазначений період [46]. У двотомній монографії «Українці. Історико-етнографічна монографія» В. Горленко подає короткі відомості про чинбарський та кушнірський промисел на території України, а В. Борисенко звертає увагу на використання виробів зі шкіри та хутра у весільній обрядовості українців [47].

Отже, друга половина XX ст. відзначається появою значної кількості етнографічних досліджень українського народного одягу, які містять детальні описи крою, орнаментування, побутування одягу з овчин, шкіряного взуття та шкіряних аксесуарів різних етнографічних регіонів України.

З набуттям Україною незалежності значно зріс інтерес до вивчення

української минувшини, зокрема народних традицій та матеріальної культури українців. Вчені-етнологи сучасного періоду М. Білан, Г. Стельмащук [1], Н. Каменська та С. Нікуленко [15] в своїх дослідженнях характеризують розвиток українського вбрання від найдавніших часів до сьогодення, акцентуючи увагу на регіональних особливостях його крою, техніки декорування, побутування в повсякденному житті та семантичному значенні в народній обрядовості. Зокрема, М. Білан та Г. Стельмащук дослідили основні чоловічі та жіночі комплекси одягу різних етнографічних регіонів України, в тому числі Середньої Наддніпряни, проаналізували вбрання молодих та його функції у весільній обрядовості. У дослідженнях В. Борисенко [2, 3] йдеться про використання таких виробів зі шкіри та хутра, як шапка, чоботи, кожух у весільній обрядовості українців.

До найостанніших досліджень кустарного шкіряного промислу на території Середньої Наддніпряни можна віднести публікації Т. Грудевич [12], Л. Костенко [18, 19], М. Маслова [24], в яких розглянуто технологію вироблення шкір та овчин, знаряддя праці кустарів-шкіряників, обладнання чинбарень, асортимент виробів шкіряного кустарного промислу, умови праці кустарів, їх економічне становище та соціальний статус тощо. Важливе значення має представлений у дослідженнях Л. Костенко польовий матеріал – записи зі слів очевидців (кустарів-шкіряників, шевців, їхніх родичів, односельчан) про чинбарський та шевський промисел на території Чернігівщини.

Варто зазначити, що єдиним на сьогодні ґрунтовним дослідженням

шкіряного кустарного промислу є монографічне видання Г. Горинь «Шкіряні промисли західних областей України (друга половина XIX – початок XX ст.)» [9], проте територіально воно охоплює лише західні області України. В ній охарактеризовано основні історичні етапи розвитку шкіряного промислу, описано технологію вироблення сировини, представлено асортимент народних виробів зі шкіри та хутра. Г. Горинь також є автором публікацій, присвячених дослідженню шевського промислу та художньому оформленню виробів зі шкіри [10, 11]. Можемо стверджувати, що, крім згаданої вище праці, в радянський та сучасний періоди вивчення домашньої форми шкіряного виробництва не було представлено у вигляді монографічних видань або дисертаційних досліджень, а лише у вигляді окремих публікацій.

Отже, проаналізувавши стан дослідження шкіряного кустарного промислу українців Середньої Наддніпряни кінця XIX – першої половини XX ст. в радянський та сучасний періоди, можна зробити такі висновки:

із встановленням радянської влади державна політика, спрямована на пріоритет кооперативної форми господарювання, спричинила відхід кустарів-одинаків у тіньове виробництво; одноосібне домашнє виробництво (в тому числі шкіряне), що суперечило принципам соціалістичної та державної власності, було заборонене, а отже, його дослідження на державному рівні не проводилися;

на початку XX ст. існували поодинокі дослідження шкіряного кустарного промислу з метою з'ясування його місця в системі народного господарства країни та злиття з державними шкіряними

фабриками і заводами, а також вузько-спеціалізовані публікації довідкового характеру, пов'язані з технологічними процесами шкіряного виробництва;

наукові видання середини ХХ ст. з історії промисловості та народного господарства України розглядають шкіряну кустарну промисловість як складову комплексного дослідження історії розвитку шкіряної промисловості України; в цей період відсутні публікації, що висвітлюють шкіряне домашнє виробництво;

з середини ХХ ст. з'являються праці з дослідження українського народного одягу, зокрема його хутряних (кожух, шапка та рукавиці) та шкіряних (взуття, ремені) елементів, де подається характеристика їх регіональних відмінностей, особливостей крою, декорування, семантичного значення тощо;

в сучасний період спостерігається відродження інтересу до матеріальної спадщини українців, зокрема до дрібних домашніх виробництв, у тому числі шкіряного. Праці сучасних істориків, етнологів свідчать про актуальність вивчення різних аспектів побутування шкіряних промислів Середньої Наддніпрянщини, проте такі поодинокі публікації мають епізодичний характер і друкуються переважно у фахових періодичних виданнях, збірниках наукових праць та матеріалах конференцій.

Зважаючи на це, можна стверджувати, що на сьогодні практично відсутня історіографія окресленої тематики у зв'язку з недостатньою кількістю спеціальних монографічних видань та дисертаційних робіт з історії шкіряних кустарних промислів на території Середньої Наддніпрянщини, а отже, це питання потребує подальшої наукової розробки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Білан М. С., Стельмашук Г. Г. Український стрій. – Л.: Фенікс, 2000. – 326 с.
2. Борисенко В. Традиції і життєдіяльність етносу: на матеріалах святково-обрядової культури українців: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / В. Борисенко. – К.: Універс, 2000. – 191 с.: іл.
3. Борисенко В.К. Весільні звичаї та обряди на Україні: Історико-етнографічне дослідження / В. К. Борисенко / АН УРСР, Ін.-т мистецтвознавства, фольклору та етнографії ім. М. Т. Рильського. – [відп. ред. М.М. Паяк]. – К.: Наук. думка, 1988. – 192 с.: іл.
4. Бударев А. Мелкая промышленность на путях социалистического переустройства. – М.: Советское законодательство, 1931.– 45 с.
5. Василевский П., Шлифштейн Е. Очерки кустарной промышленности СССР / Под ред. А. Рыбникова и С. Середы. – Москва – Ленинград: Государственное издательство «Красный пролетарий», 1930. – 294 с.
6. Вовк Хв. Студії з української етнографії та антропології. – К.: Мистецтво, 1995. – 335 с.
7. Волков В. А., Лыткин Н. К. Кожевенная промышленность за годы советской власти. – Л.: Тип. №7 УПП Ленсовнархоза, 1957. – 69 с.
8. Восточнославянский этнографический сборник. Очерки народной материальной культуры русских, украинцев и белорусов в XIX – начале XX в. [отв. ред. С. А. Токарев]. – М.: Издательство Академии наук СССР, 1956. – 805 с.
9. Горинь Г. І. Шкіряні промисли західних областей України (друга половина XIX – початок XX ст.). – К.: Наукова думка, 1986. – 92 с.
10. Горинь Г. Традиції та перспективи розвитку художньої обробки шкіри на Україні // Народні художні промисли України: збірник наукових праць. – К.: Наукова думка, 1979. – 98 с.
11. Горинь Г. З історії шевства на Україні // Народна творчість та етнографія. – 1981. – №6. – С.54 – 58.

12. Грудевич Т.В. Знаряддя обробітку шкіри (за матеріалами фондової колекції Музею народної архітектури та побуту Середньої Наддніпряниці) // Український технічний музей: історія, досвід, перспективи: матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної конференції, 16 – 19 травня 2007 р. – Коростень, 2007. – С. 172 – 176.
13. Заглада Н. Відділ монографічного дослідження села (село Старосілля): [провідник по музею антропології та етнології ім. Ф. Вовка]. – К., 1930. – 78 с.
14. Зеленин Д. Восточнославянская этнография: пер. с нем. К.Д. Цивинной. Примеч. Т.А. Бернштам, Т.В. Станюкович и К.В. Чистова. – М.: Наука. Главная редакция восточной литературы, 1991. – 511 с.: іл. – С. 216 – 220.
15. Камінська Н. М., Нікуленко С. І. Костюм в Україні від епохи Київської Русі до ХХІ століття. – Х.: Золоті сторінки, 2004. – 208 с.
16. Кожевенная промышленность России в картограммах и диаграммах [Карты] / Гл. Ком. по кожев. делам. Стат. отд.; ред.: Е. Э. Голицинская, И. Н. Туркестанов; Б. м-ба. – М.: Гл. ком. по кожев. делам [1918]. – 1 атл. (45 л.): цв., текст, печати, штемпель; 24x35 см. – (Статистика кожевенн. промышл.; вып. 4).
17. Косміна О. Ю. Українське традиційне жіноче вбрання Київщини. Кінець ХІХ – поч. ХХ ст. – К.: Хрещатик, 1994. – 15 с.
18. Костенко Л. Кожум'яцьке і шевське ремесло у містечку Седневі на Чернігівщині // Сіверянський літопис. – 2007. – № 4. – С. 77 – 83.
19. Костенко Л. Шевський кустарний промисел на Лівобережному Поліссі (друга половина ХІХ – 60-ті роки ХХ століття) // Сіверянський літопис. – 2001. – №1. – С. 20 – 31.
20. Кримський А. Ю. Звенигородщина. Шевченкова батьківщина з погляду етнографічного та діалектологічного: відтворення з авторського макета 1930р. / Авт. Передмови А. Ю. Чабан. – Черкаси: «Вертикаль», видавець ПП Кандич С. Г., 2009. – ХVІ + 438 + 10*с., іл.
21. Кустарна промисловість та кустарно-промислова кооперація УСРР / За ред. С. Зарудного. – Харків: Літературна друкарня книгоспілки, 1927. – 225 с.
22. Лященко П. И. История народного хозяйства СССР. – Т. I. – М.: Госполитиздат, 1947. – 663 с.
23. Лященко П. И. История народного хозяйства СССР. – Т. II. – М.: Госполитиздат, 1948. – 738 с.
24. Маслов М. П. Кустарна шкіряно-взуттєва промисловість України у другій половині ХІХ – першій третині ХХ сторіччя // Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди, «Історія та географія». – 2013. – Вип. 48. – С. 48 – 53.
25. Маслова Г. С. Народная одежда в восточнославянских традиционных обычаях и обрядах ХІХ – начала ХХ в. – М.: Наука, 1984. – 213 с.
26. Матейко К. І. Український народний одяг. Етнографічний словник. – К.: Наукова думка, 1996. – 195 с.
27. Матейко К. І. Український народний одяг. – К.: Наук. думка, 1977. – 223 с.
28. Народні художні промисли УРСР: Довідник. – Наукова думка, 1986. – 143 с.
29. Нестеренко О. Розвиток капіталістичної промисловості і формування пролетаріату на Україні в кінці ХІХ – на початку ХХ ст. – К.: Держполітвидав УРСР, 1952. – 180 с.
30. Нестеренко О. Розвиток промисловості на Україні. – Ч. I. Ремесло і мануфактура. – К.: Видавництво АН УРСР, 1959. – 495 с.
31. Николаева Т. А. Художественные особенности народной украинской одежды конца ХІХ – начала ХХ в. как объект этнографического исследования // Советская этнография. – 1988. – №6. – С. 105 – 121.
32. Николаева Т. А. Украинская народная одежда. Среднее Поднепровье. – К.: Наукова думка, 1987. – 247 с.
33. Николаева Т. Принципи художнього оформлення народного жіночого одягу Середньої Наддніпряниці // Народна творчість та етнографія. – 1972. – №2. – С. 80 – 84.

34. Николаева Т. О. История украинского костюма. – К.: Либідь, 1996. – 173 с.

35. Овчинно-шубный промысел в промышленности // Материалы 2-го Всероссийского совещания по овчинно-шубному промыслу (6 – 9 мая 1930 года). – М.: РИО Всекопромсоюза, 1930. – 95 с.

36. Павлов И., Соколов К. Коллективизация кустарных промыслов. – М.: Издание Книгосоюза, 1930. – 72 с.

37. Пармон М. В. Народная одежда из овчины у славян и их соседей и возможности использования некоторых ее элементов в современной одежде // Советская этнография. – 1971. – №2. – С. 99 – 113.

38. Поварнин Г. Очерки мелкого кожевенного производства в России. – СПб.: Типография В. О. Киршбаума, 1912. – Ч. 1: История и техника производства. – 1912. – 320 с.

39. Поварнин Г. Производство дубильных соков из местного сырья. – М., 1945. – 63 с.

40. Положение кожевенной промышленности в первую половину 1919 года // Народное хозяйство. – 1919. – № 9 – 10. – С. 123 – 125.

41. Рыбников А. Мелкая промышленность и ее роль в восстановлении русского народного хозяйства. – М.: Типография Товарищества «Кооперативное издательство», 1922. – 52 с. : 2 л. ил., табл.

42. Рыбников А. Мелкая промышленность России. Сельские ремесленно-кустарные промыслы до войны. – М.: Издательство Наркомзема «Новая деревня», 1923. – 118 с.

43. Семенова О. Шкіряний кустарний промисел Середньої Наддніпрянщини у дослідженнях другої половини XIX – початку XX ст. // Українознавство. – 2013. – № 3 – 4. – С. 136 – 142.

44. Стамеров К. К. Нариси з історії костюмів. – К.: Мистецтво, 1978. – Ч. 1. – 241 с.

45. Стельмащук Г. Г. Традиційні головні убори українців. – К.: Наукова думка, 1993. – 237 с.

46. Українська минувшина: Ілюстрований етнографічний довідник. – 2-е вид. /

А.П. Пономарьов, Л.Ф. Артюх, Т.В. Косміна та ін. – К.: Либідь, 1994. – 256 с.; іл.

47. Українці: Історико-етнографічна монографія у двох книгах / За ред. Анатолія Пономарьова. – Книга 1. – Опішне: Українське Народознавство, 1999. – 528 с.: іл.

48. Фейгин В. Кустарно-ремесленная промышленность СССР. – М. – Л.: Московский рабочий, 1927. – 128 с.

REFERENCES

1. BILAN, M. & STELMASHCHUK, H. (2001) *Ukrainian Folk Costume*. Lviv: Feniks, 326 p. [in Ukr.]

2. BORYSENKO, V. (2000) *Traditions and Daily Living Activities of Ethnos: after the Materials of the Ukrainian Ceremonial Culture*. Kyiv: Uniserv, 191 p. [in Ukr.]

3. BORYSENKO, V. (1988) *Wedding Customs and Ceremonies in Ukraine: Historic and Ethnographic Research*. Kyiv: Naukova dumka, 192 p. [in Ukr.]

4. BUDAREV, A. (1931) *Handicraft Industry on the Way toward Socialistic Reorganization*. Moscow: Sovetskoe zakonodatelstvo, 45 p. [in Russ.]

5. VASILEVSKIY, P. & SHLIFTSHTEYN, YE. (1930) *Outline of the USSR Handicraft Industry*. Moscow-Leningrad: Krasnyy proletariy, 294 p. [in Russ.]

6. VOVK KHV. (1995) *Studies of the Ukrainian Ethnography and Anthropology*. Kyiv: Mystetstvo, 335 p. [in Ukr.]

7. VOLKOV, V. & LYTKIN N. (1957) *Tanning Industry during the Soviet Period*. Leningrad: Тип.№ 7 UPP Lensovarkhoza, 69 p. [in Ukr.]

8. *East Slavic Ethnographic Book (1956). Outline of National Material Culture of Russians, Ukrainians and Byelorussians in the 19th – Early 20th Centuries*. Moscow: Izdatelstvo Akademii nauk SSSR, 805 p. [in Russ.]

9. HORYN, H. (1979) *Tanning Industry in Western Regions of Ukraine (Latter Half of the 19th – Early 20th Centuries)*. Kyiv: Naukova dumka, 92 p. [in Ukr.]

10. HORYN, H. (1979) *Traditions and prospects of art leathercraft development in*

- Ukraine. In: *National art handicrafts of Ukraine. Collection of research papers*. Kyiv: Naukova dumka, pp. 50 – 59. [in Ukr.]
11. HORYN, H. (1981) From the history of shoemaking in Ukraine. *Narodna tvorchist ta etnohrafia*. No. 6. pp. 54 – 58. [in Ukr.]
12. HRUDEVYCH, T. (2007) Tanning tools. In: *Ukrainian technical museum: history, experience, prospects. The 6th All-Ukrainian Research and Practical Conference*, Korosten, 2002. pp. 172 – 176. [in Ukr.]
13. ZAHLADA, N. (1930) *Department of the Village Monographic Research (the Village of Starosillia)*. Kyiv, 78 p. [in Ukr.]
14. ZELENIN, D. (1991) *East-Slavic Ethnography* (translated from German by K. Tsivina). Moscow: Nauka. Glavnaya redaktsiya vostochnoy literatury, 511 p. [in Russ.]
15. KAMINSKA, N. & NIKULENKO S. *Ukrainian Costume from the Period of Kyiv Rus till the 21st Century*. Kharkiv: Zoloti storinky, 208 p. [in Ukr.]
16. GOLITSYNSKAYA, YE. & TURKES-TANOV, I. (eds.) (1918) *Tanning Industry of Russia in Cartograms and Diagrams*. Moscow: Gl. Kom. po kozhevnyim delam, 45 p. [in Russ.]
17. KOSMINA, O. (1994) *Ukrainian Traditional Women's Clothes of the Kyiv Region. The End of the 19th – Early 20th Centuries*. Kyiv: Khreshchatyk, 15 p. [in Ukr.]
18. KOSTENKO, L. (2007) Tanning and shoemaking handicraft industries in the town of Sedniv in Chernihiv region. *Siverianskyi litopys*. No. 4, pp. 77 – 83. [in Ukr.]
19. KOSTENKO, L. (2001) Shoemaking handicraft industry of the Left Bank Polissia (last half of the 19th – 60's of the 20th centuries). *Siverianskyi litopys*, No. 1. pp. 20 – 31. [in Ukr.]
20. KRYMSKYI, A. (2009) *Zvenyhorod District. Shevchenko's Motherland in Ethnographic and Dialectologic Contexts*. (Reprint from the author's make-up of 1930). Cherkasy: Vertykal, 438 p. [in Ukr.]
21. ZARUDNYI, S. (ed.) (1927) *Handicraft Industry and Handicraft & Industrial Cooperation in the USSR*. Kharkiv: Literaturna drukarnia knyhopilky, 225 p. [in Ukr.]
22. LYASHCHENKO, P. (1947) *History of National Economy of the Soviet Union*. Moscow: Gospolitizdat. Vol. 1. 663 p. [in Russ.]
23. LYASHCHENKO, P. (1948) *History of National Economy of the Soviet Union*. Moscow, Gospolitizdat, 1948, Vol. 2. 738 p. [in Russ.]
24. MASLOV, M. (2013) Tanning and shoemaking handicraft industry of Ukraine in the latter half of the 19th – first third of the 20th centuries. In: *Collection of research papers of Kharkiv National Pedagogical University named after H. Skovoroda ("History and Geography")*. No. 48. pp. 48 – 53. [in Ukr.]
25. MASLOVA, G. (1984) *Folk Costume in East-Slavic Traditional Customs and Ceremonies of the 19th – Early 20th Centuries*. Moscow: Nauka, 213 p. [in Russ.]
26. MATEIKO, K. (1996) *Ukrainian Folk Costume. Ethnographic Dictionary*. Kyiv: Naukova dumka, 195 p. [in Ukr.]
27. MATEIKO, K. (1977) *Ukrainian Folk Costume*. Kyiv: Naukova dumka, 223 p. [in Ukr.]
28. *Folk artistic handicrafts of the UkrSSR* (reference book) (1986). Kyiv: Naukova dumka, 143 p. [in Ukr.]
29. NESTERENKO, O. (1952) *Development of Capitalist Industry and Formation of Proletariat in Ukraine at the End of the 19th – Early 20th Centuries*. Kyiv: Derzhpolitvydav URSR, 180 p. [in Ukr.]
30. NESTERENKO, O. (1959) *Development of Industry in Ukraine. Part 1. Handicraft Industries and Manufactory*. Kyiv, Vydavnytstvo AN URSR, 495 p. [in Ukr.]
31. NIKOLAEVA, T. (1988) Decorative features of the Ukrainian folk costume of the end 19th – early 20th centuries as subject of ethnographic research. *Sovetskaya etnografiya*. No 6. pp. 105 – 121. [in Russ.]
32. NIKOLAEVA, T. (1987) *Ukrainian Folk Costume. Middle Overdnipro Land*. Kyiv: Naukova dumka. 247 p. [in Russ.]
33. NIKOLAEVA, T. (1972) Principles of decoration of the national women's clothes of the Middle Overdnipro Land. *Narodna tvorchist ta etnohrafia*. No. 2. pp. 80 – 84. [in Ukr.]

34. NIKOLAEVA, T. (1996) *History of the Ukrainian Costume*. Kyiv: Lybid. 173 p. [in Ukr.]
35. ANON. (1930) Sheepskin and fur tanning industry in nonagricultural producers' cooperatives. In: *Materialy 2-go Vserossiyskogo soveshchaniya po ovchinno-shubnomu promyslu (6 – 9 maya 1930 goda)* (Proceedings of the 2nd All-Russian Conference on Sheepskin and Fur Tanning Industry. May, 1930). Moscow: RIO Vsekopromsoyuz. 95 p. [in Russ.]
36. PAVLOV, I. & SOKOLOV, K. (1930) *Collectivization of Handicraft Industries*. Moscow: Izdanie Knigosoyuz. 72 p. [in Russ.]
37. PARMON, M. (1971) National sheepskin clothing of the Slavic peoples and their neighbors and use of its separate elements in the modern garment designing. *Sovetskaya etnografiya*. No. 2. p. 99 – 113. [in Russ.]
38. POVARNIN, G. (1912) *Outlines of Tanning Industry in Russia*. St Petersburg: Typography of V. Kirshbaum. 320 p. [in Russ.]
39. POVARNIN, G. (1945) *Production of Tanning Liquors from Locally Sources Raw Materials*. Moscow. 63 p. [in Russ.]
40. ANON. (1919) State of tanning industry in the first half of 1919. *Narodnoe khozyaystvo*. No. 9-10. p. 132 – 125. [in Russ.]
41. RYBNIKOV, A. (1922) *Small-Scale Industries and Their Role in Recovery of National Economy*. Moscow: Tipografiya Tovarishchestva «Kooperativnoe izdatelstvo». 52 p. [in Russ.]
42. RYBNIKOV, A. (1923) *Small-Scale Industries in Russia. Rural Handicraft Industries before the War*. Moscow: Izdatelstvo Narkomzema «Novaya derevnya», 118 p. [in Russ.]
43. SEMENOVA, O. (2013) Tanning industry of the Middle Overdnipro Land in the researches of the latter half of the 19th – early 20th centuries. *Ukrainoznavstvo*. No. 3 – 4. p. 136 – 142. [in Ukr.]
44. STAMEROV, K. (1978) *Outlines of History of Clothing*. Kyiv. Mystetstvo. Part 1. 241 p. [in Ukr.]
45. STELMASHCHUK, H. (1993) *Traditional Ukrainian Headwear*. Kyiv: Naukova dumka. 237 p. [in Ukr.]
46. PONOMARIOV, A., ARTIUKH, L. & KOSMINA, T. (eds.) (1994) *Ukrainian Bygone Days. Illustrated Ethnographic Reference Book*. 2nd ed. Kyiv: Lybid. 256 p. [in Ukr.]
47. PONOMARIOV, A. (ed.) (1999) *The Ukrainians: Historic and Ethnographic Monography in 2 Volumes*. Opishne: Ukrainske Narodoznavstvo. Vol. 1. 528p. [in Ukr.]
48. FEYGIN, V. (1927) *Handicraft Industry of the USSR*. Moscow-Leningrad: Moskovskiy rabochiy. 128 p. [in Russ.]

O. Semenova

***Study of Tanning Handicraft Industry of the Late XIX – First Half of the XXth Centuries
Middle Overdnipro Land Ukrainians during the Soviet and Modern Periods***

Abstract

In the article the author examined scientific works devoted to research of tanning handicraft industry of the Middle Overdnipro Land during the Soviet and modern periods. It is established that development of the problem depended on the particular historical period and political, social and economic conditions as well.

At the beginning of the 20th century the Soviet government pursued socialization of means of production and governmentalization of private tanning workshops. The then studies mainly considered the state of tanning handicraft industry and its place in national economy for the purpose of further transformation of middle- and large-scale enterprises into co-operative craft societies – cooperative societies – plants and factories. Since 1927, after collectivization was proclaimed, the private small-scale enterprises faced harassment by the government agencies. This explains a lack of researches of tanning handicraft industry excepting some publications on economic or industrial history of Ukraine.

The complex research of the tanning handicraft industry is impossible without study of its range choice, in particular fur outwear and leather footwear. At the end of the 20th century the group of prominent ethnologists studied the history of origin and development of the Ukrainian traditional garments. In particular, they made analysis of regional differences of elements of the Ukrainian costume, peculiarities of their cut, decoration and defined symbolism of sheepskin coats, hats and leather boots in national rites and customs.

Nowadays we may observe an increasing interest of scientists to tangible culture of Ukrainians. Contemporary ethnologists in their works refer to scientific sources and field studies conducted in the former centers of tanning handicraft industry in the Middle Overdnipro Land. However, that sort of publications is rather occasional. Besides, there are no essential thesis works or monographic researches on the issue. Thus, the problem is scantily researched by the scientists until recently and requires further comprehensive study.

Українознавство (україністика) як комплекс і багатогранний синтез наукових знань у нових умовах розвитку суспільства та за нового світопорядку, що динамічно змінюються, має місію не лише збереження старих історичних, духовних, культурних надбань українського народу, а й зобов'язане долучитися до вироблення новітніх цінностей українців, до українізації (україноцентричності) ціннісного вибору українців (громадян і симпатиків України інших національностей) в умовах сучасного динамічного цивілізаційного розвитку, а значить — сприяти консолідації новітньої української нації та забезпеченню національно-державної безпеки України.